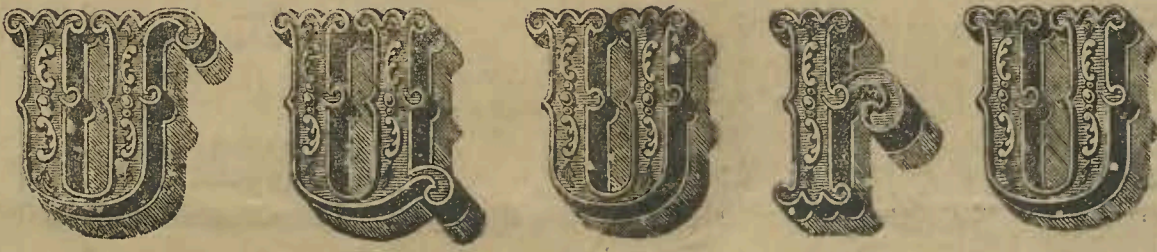

ՊԱՅՄԱՆՔ

Տարեկան գին ԿՊՐԱՅՈՒՄ 8 ՄԶՃ.
Գաւառաց 10 ՄԶՃ.
Վեցամսեյ ԿՊՐԱՅՈՒՄ 4 ՄԶՃ.
Կաւառաց 5 ՄԶՃ.
Շաբաթական տողը մէկ անգամի հաւասար 3 դուրուշ, երկու անգամի հաւասար 2 դուրուշ, երեք անգամի հաւասար զատ անկարգութեան կըլայ:

ԼԵԱՔԻԲ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

ԿԱՍԱՆԻՆՈՒՊՈԼԻՍ 11 ՄԱՅԻՍ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Երկուշաբթի առուր ապստամբական ձախող փորձն արտաքին աշխարհապարտութիւնը պահմը մոռցնել տըւաւ: Այլ Սուլթան ճանչուած էր ժաւանակ մ'Ալի փաշային դէմ հրատարակութիւններ քրած և Եւրոպա փախած ըլլալով, և անկէ վերադարձէն 'ի վեր ալ մերթ ընդ մերթ թուրք լրագրաց մէջ հրատարակած անհեթեթ յօդուածներովն, որք ստեպ ծիծաղ և շատ անգամ ալ նուիրանք կը պատճառէին: Իւր մտքին պէս արտառուց ոճ մ'ը ծայրայեղ դադափարներ ունէր: Անգղիոյ դէմ յարձակեցաւ և զայն բեռնակիր անուանեց. օր մ'ալ իւր մէկ յօդուածին մէջ յանկարծ Բ. Գրանի քանի մը Հայ պաշտօնատարաց դէմ կ'ծու անհարկութիւններ կընէր առանց պատճառի, բայց թերևս անոնք իւր աչքին իբրև տատակ կերևնային: Մէքթէպի Սուլթանի տնօրէն եղաւ, և փոխանակ իւր ուշադրութիւնը գործին ու պաշտօնին նուիրելու, փարձարանք կը խանդաբեր, Պալլար աշակերտներն ինչպէս նաև բաղմամբիւ դաստառուներ կը վաճառէր, և վարժարանին ըստակն իւր հաճոյն ու փառասիրութեան գործածելով մեքենայութիւններ կը նիւթէր, և պարտին հետ գաղտնի յարաբերութիւններ հաստատելու կայնաբերութիւններ անտանային Այլ Սուլթան պաշտօնանկ եղաւ, և քանի մ'ամսէ 'ի վեր անպաշտօն մնացած էր, բայց ոչ անդործ: Անցեալները փարիզի Մէմորիալ Տիւրքմաթիք անուն թերթին և Պատիւթ' մոյրաքաղաքիւ Հոմա-փաշա թաղը դուրսընկած թուականի գաղթականաց մէկ խորհրդին որոշումներն հրատարակեցին, ուր Այլ Սուլթանի գրիչն իւր բոլոր այլանդակութեամբ կը փայլէր, և Արևելեան խնդիրն հիմնովին կը լուծէր: Գրուածին հեղինակը կըսէր թէ կամայ ակամայ Արևելեան կայսրութիւնը կա'մ իսլամ է, կա'մ Մոսկով պիտի ըլլայ: Թէ Եւրոպա պէտք է որ այս երկուքն մին ընտրէ: Բայց միջանկեալ իրաւունք, Արևելեան քրիստոնեայք, ասոնց ամենն առ ոչինչ: Կիրակի օրը Պատիւթի մէջ իւր ստորագրութեամբ նամակաւ մը կը ծանուցանէր թէ ներկայ վիճակը խիստ ծանր է, բայց ոչ անդարմանելի, և թէ դարմանը ցուցնելու համար հետեւեալ օրը հրատարակութիւն մը պիտի ընէր, որոյ վրայ հասարակական ուշադրութիւնը կը խնդրէր: Երկուշաբթի օրն իւր խօսքը գործադրել ուղեր էր Ձրագանի թատրոններէն կատարելով: Բայց արդարութիւն ընելու համար պէտք

է ըսել թէ պատերազմի դաշտին վըրայ դէն 'ի ձեռքն ինկաւ, երբոր Կատիլնայի մը դերը խաղալու ելած էր: Իւր հետ հարիւրի չափ թուականի գաղթականք կային, և Ձեռքէ գլուխ մը, որք Ձրագանի պալատին դուռն սպասող պահապան զինուորն սղաննելով մինչև Մուրատ Ե. ի ապարանք մտեր էին: Բայց շուտով զօրքերն հասան, և Կատիլնայի զինուորն 21 հոգի մեռան, 17 հոգի վիրաւորեցան, և մնացեալները ձերբակալուելով վեհ. Սուլթանին առջև տարուեցան, որ զիրենք հարցաքննեց: Ասոնք խոստովանեցան թէ Այլ Սուլթանի զիրենք խաբած էր յորդորելով որ Ռօստի ապստամբաց հետ միանալով Ռուսաց դէմ պատերազմին, և զիրենք իբր թէ Սուլթանին ներկայացնելու տալու էր, հետեւեալ կը կարծեն եղեր թէ Սուլթանին կը ներկայանան, չգիտելով որ Մուրատ չէ Սուլթանը: Այս դէպքին առթիւ մայրաքաղաքի մէջ տիրած ահն ու սարսափն որ բընակաց ոմանց քաջասրտութեան պատիւ չբերեր, բարեբաղդաբար շուտ վերջացաւ, և կառավարութիւնը խընամով կը հակէ հասարակաց անդորութեան վրայ: Եթէ, ինչպէս կը հաւատէ պաշտօնական յայտարարութիւնը, դաւադրութիւնն ուրիշ ճիւղեր չունի, ամեն բան վերջացած է, և երկուշաբթի առուր դէպքն իւր կարևորութիւնը բոլորովին կորուստանելով անխելք և յանդուգն ձեռնարկ մը միայն կը մնայ առանց հետեւանաց:

Արտաքին աշխարհապարտութեան նկատմամբ այսօր մեծ բան մը չունինք ըսելու: Խաղաղական յոյսերն ու զորոյցներն աւելի զօրաւոր են, բայց սակաւին անստուգութիւնը կը շարունակէ: Տէրութեանց խորհրդոյ մը գումարումը դեռ ապահով չէ, սակայն գոհութեան արժանի են այն ջանքերն որք այսպիսի խորհրդոյ մը ժամանակ Եւրոպայի հասարակաց կարծիքն Հայաստանի վիճակին բարեօրէնման խնդրոյն կը պատրաստեն: Այս շաբթու նոր տեսարակ մ'ալ անցաւ մեր ձեռքը, Լոնտոնայի մէջ տըպուած, որոյ տիտղոսն է՝ «Արևելեան խնդիրն և Հայք»: Հեղինակն Հայոց խնդիրը խիստ չափաւոր և մոտայի կերպիւ պաշտպանած է քանի մ'էջերու մէջ: Կը հաստատէ թէ Հայք միայն կրնան փոքր Ասիոյ մէջ քաղաքակրթութեան գործակատարներ ըլլալ: Մինչև ցարդ Ասիոյ ոչ այնչափ ուշադրութիւն, ոչ ալ այնչափ կարևորութիւն տրուած է, որչափ Եւրոպական թուրքիոյ: Ռուսիա Պոլսը զարկան միայն կազմատէ: Բայց ո՞ր կերպով անկէ գաղթող Ձեռքէններն և ուրիշ աւաղաքարայն ցեղերն, որք իրենց վրանք պարզապէս Եւրոպա

կան թուրքիայէն Ասիական թուրքիա կը փոխադրեն հոն իրենց անցեալը շարունակելու: Որչափ որ Սալթերը շահին, այս ամենն Անատոլիոյ Հայոց համար նոր կորուստներ կը նշանակէ, որք հինքուն վրայ պիտի բարդուին: Մինչև ցարդ Քիւրդերն, Ավարներն և անոնց նմանները կը կեղեքեն Հայ գիւղացիներն, որք Ասիոյ ամենէն խաղաղ ժողովուրդն են, որք տէրութեան ամեն ծառայութիւն կը մատուցանեն, և պատերազմին ժամանակ մեծամեծ զոհողութիւններ ըրին: Քսան երեսուն հազար Հայք թնդանով և ռազմավորք փոխադրեցին, խրաճներ բային, բայց իրենց երկիրները մէկ կողմէն պատերազմի ասպարէզ ըլլալով, և միւս կողմէն վայրենի ցեղերու ասպատակութեանց մատնուելով, յաւեր դարձաւ: Եւ իբր թէ այս բաւական չէր, այն աւարառու ցեղերուն վրայ այժմ թուականի վաճառուած Բոմբները, Ձեռքէններն և ուրիշներն ալ պիտի աւելնան:

Բայց Հայոց բաղձանքն անկարելի բան մը չէ: Իրենց պահանջումներն Եւրոպական թուրքիոյ ժողովրդոց պահանջումներէն ոչ նուազ արդար են, իրենք ալ ոչ նուազ իրաւունք ունին մարդու արժանի գոյութիւն մը խնդրելու: Պէտք է որ Եւրոպա Արևելեան խնդիրը կարգադրելու համար 'ի խորհուրդ գումարում ժամանակ Հայերն անտանելի դեղծմանց ներքև հեծելու դատապարտէ: Այս պատճառաւ տեսարակին հեղինակը կառաջարկէ որ Հայաստանի ալ մի և նոյն դարմանը տրուի, զոր Եւրոպա շնորհել կուզէ Եւրոպական թուրքիոյ, այն է ինքնօրինութիւն: Ասով Ռուսիոյ երկրակալութիւնը կարգիւրի, Հնդկաստանի ճանապարհը կապահովի, և իսլամաց ալ միշտ մը չհամար: քանզի երբ Հայաստանի դաւառաց մէջ ներկայ դեղծմանց վերջ տրուի, իսլամը և քրիստոնեայք իրարու հետ աւելի եղբայրաբար կըրնան կենակցել, իրաւանց յարգանք և կանոնաւոր կառավարութեան մը շնորհիւ: Հայերն այսպէս իրենց վեճակը բարեօրէնով յառաջդիմութեան ազդու գործիք մը կըլլան, և իրենց շուրջը դանուող վայրենաբարոյ ցեղերն Հայոց օրինակաւ կը կրթուին: Տեսարակին հեղինակն այս նոր գրութիւնը Մեծ Հայաստանի մէջ մտցուներ կառավարիչ, ուր Արամեան ազգըն ուրիշ տեղերէ աւելի բաղմամբ ըլլալով, աւելի յաջողութեան պայմաններ կընծայէ բարենորոգմանց:

ՀԵՌԱԳՐԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Պէրլին 20 մայիս.
Շուվալով Կոմսն այս առաւօտ հոս հասնելով ցերեկը կայսրէ հետ տեսակ

ՊԱՅՄԱՆՔ

Դուրս գացած լրագրաց ծանուածաբը խորագրութեան վրայ է: Լրագրոյն վերաբերեալ նամակ կամ որ և իցէ գրութիւն խորագրէր՝ Տնօրէնին պիտի ուղղուի, զաւարթիս Սանտրոքճըրար Ճաւատէսի ի իւր 198, Նօրո խան, Մասխի գրասենեակը:
Ճանաչու ծախքը չվճարուած նամակ չընդունուիր:

ցեցաւ: Իրիկուան մօտ Ֆրիտրիխընէս պիտի երթայ Պիտարը իշխանին հետ տեսակցելու և անկէ վազն ուղղակի Լոնտոն պիտի երթայ:

Վիեննա 20 մայիս.
Եւրոպայի մէջ վստահութիւնը վերածընել կ'սկսի, որովհետեւ տեղի կայ յուսալու թէ Շուվալով Կոմսն խաղաղական պաշտօնն յաջողութեամբ պիտի ստանի:

Քօլով հիւանդ է, և իւր վիճակն երկուց կը պատճառէ:

Փարիզ 20 մայիս.
Կառավարութիւնը դեռ հրաման չը տուաւ Վոլթէնի արձանը կանգնելու, ինչպէս նաև հարկւարեալ տօնը կատարելու, զոր Փարիզի քաղաքապետական խորհուրդն որոշած է:

Լոնտոն 20 մայիս.
Հրաման զրկուեցաւ Հնդկաստան, որ ծովեզերեայ քաղաքներն ամրացնեն:
Երկու զօրային շտաբներ անցան Սուէ՝ ինչ ջրանցքէն: Ուրիշ երկուք ալ արդէն Միջերկրական ծով մտած են: Մալթա երթալու համար:

Պէրլին 20 մայիս.
Որոշուած կերելի որ պատերազմի ժամանակ Պալմիրի ծովը պիտի փակուի պատերազմի նաւաց:

Լոնտոն 20 մայիս.
Երեսփոխանաց ժողովին մէջ Սըր Սթիւարտ Նօրթքոթ ըսաւ թէ պլանարանաց մէջ աշխատութեանց տեսնալուն և ածխոյ և ուրիշ նաւական պատրաստութեանց համար եղած ծախքն ամիսը 6000 լիւրայն պիտի հասնի:

Սթիւարտ 20 մայիս.
Երեսփոխանական ժողովը երկու միւլիոն վարկ մը քուէարկեց Շվեդի չեղութեանը պահպանելու համար:
Այս առթիւ արտաքին գործոց նախարարն յայտնեց թէ Անգլիական նաւատորմին Պալմիրի ծով մտնելու պատահականութեան նկատմամբ Պէրլինի մէջ բանակցութիւններ ըլլալու դրոյցներն անհիմն են, և աւելցուց թէ Շվեդի կառավարութիւնը կը յուսայ որ պատերազմի ժամանակ իւր չեղութեանը պիտի ծանչուի նոյն սկզբանց համեմատ, որովք 1854 ին ծանցուած էր:

Վիեննա 21 մայիս.
Այս պաշտօնական թերթերը Տէրութեանց խորհրդոյ խնդրոյն վերադառնալով կը յայտնեն թէ մեծ յոյս կայ որ մօտ օրէն պիտի գումարուի:

Մանիպիլը զօրավարը մեր քաղաքն եկաւ Վիլհելմ կայսեր մէկ ինքնագիր նամակը բերելով Ֆրանսիական Յովակիմ կայսեր:

Փարիզ 21 մայիս.
Նիւ-Եօքըն եկած հեռագրեր կը ծանուցանեն թէ Ռուսիա կը շարունակէ ծովապատակութեան սահմանեալ շտաբներ գնել Ամերիկայէն:

Լոնտոն 21 մայիս.
Հասարակութիւնը Շուվալով Կոմսին գալուն կ'սպասէ:

Պէրլին 21 մայիս.
Շուվալով Կոմսն կայսեր հետ տեսակցելէն ետեւ երկի Ֆրիտրիխընէս գնաց Պիտարը իշխանին հետ ալ տեսակցելու:
Լոնտոն 21 մայիս.
Լորտ Պիքսփիլիս երէկ կառավարու

Կէ յիշէի Միջագիւղէն գրաւած նաւակները գառնապէս կը գտնուէին տեղւոյն վարժարանին տարածումը և յետագայէն՝ վիճակին վրայ, որոյ պատճառը կերէն թէ Բնակարան խորհրդոյ կամ հոգաբարձութեան անհոգութիւնն եղած է :

Այսպիսի ժամանակ մը, ուր մատուցական սնունդը մարմնական օրնունդի չափ և գուցէ աւելի կարեւորութիւն ունէր, որովհետեւ աղքատները խնայողութեամբ իրենց սնունդը կ'աւելցնէին, մահու չափ ոճիւր մէջ վարժարանայ վիճակին անխնայութիւնը, ուստի առանց երկար խօսք ընելու բաւական կը համարէին, որ միայն տեղւոյն թաղ - խորհրդին կամ հոգաբարձութեան նախարարական պարտականութիւնն իրենց յիշեցնելը՝ դռնէ նոյն իսկ իրենց դասակարգ օգտին համար, որովհետեւ, ինչպէս կը լըսէինք, իրենք ալ վարժարանին մէջ զատկներ ունին :

Կը յուսանք, որ ուրիշ անգամ աւելի դժգոհուցիլ յարեք իստանանք յիշեալ մեծ և բազմամարդ գիւղէն, և փոխանակ ժողովրդեան դասագրային՝ շնորհակարանաց արձագանք ըլլալու բերկրութիւնը կ'ունենանք :

ՀԱՅԳ. — ԻՐԵՆՑ ՍՆՑՆԱԼԻՆ ՈՒ ԱՊՊՏԱՐԸ

(ԾԵՐ. ԴԵՄ. ԲԷ - 2123)

Պարսկաստանի Զարգացողական գառն ու յարատեւ հալածանքը բոլոր այս յառաջդիմութիւնը դադարեցուց : Մահմետականաց հետզհետէ մղած պատերազմներն ալ այս աւերման գործն ի գլուխ հանեցին : Վեցերորդ դարէն մինչև չորեքսունամեակը դարն, երբ Օսմանեան գերիշխանութիւնն հաստատեցաւ, մերթմերիք հայկական իշխանութիւն մը կը յաջորդէր գոյնալ կամ խալիֆայէն կը ճանչուէր : Բայց այսու աւերանքին, մինչև քաղաքական ինքնօրինակութեան վերջին ժամը՝ Հայկական ինքնիշխանութիւնը քրիստոնէութիւն կը նշանակէր, ինչպէս մեր (Անգղիոյ) պատմութեան մէջ, քոքր Հայաստանի մէջ քրիստոնէութեան ճարտար ապաստանարանը, Ռուբինեանց թագաւորութիւնը գիւմարեց և խաչակրաց օգնութիւն տուաւ : Ասոնց և կիպրոսի թագաւորաց հետ Ռուբինեանց դաշնակցութիւնը ճըշգիւր նկարագրուած է իբրեւ «Արեւելից մէջ քրիստոնէութեան վերջին պատգամը» : Դիւցազնական գիւմարութեան մեծութեւն, լիւսն՝ Հայաստանի մէկ մասին վերջին թագաւորը՝ Մամուքներէն դերի վարեցաւ, և Եւրոպա պապստանելով 1393 ին մեռաւ ի փորիւր Մահմետ Պարսիկ Մագերուն Հայաստանի մէջ թողուցած խաչին մնացորդներն հալածած էր, բայց կրակապաշտ պարսիկներն ալ իրենց զոհերն եղող Հայոց նման փախուսական եղան, և Հնդկաստանի քրիստոնէայ կառավարութեան ներքեւ տապաւնարան դառնա :

Այն ատենէն ի վեր, Հայոց բնութեւնը մասը վաճառականութեան մէջ իրեն տապաւնեցող գտած, սորաւեւ մը փոփոքանք այն ժամանակ՝ որ մերձեցանք կերելի, ուր դարձեալ միանգամ ևս Հայք պիտի կրնան իրենց աղքատութիւնը վերականգնանալ : Տակաւին Հրէից նման ցրուեալ են, բայց անոնց նման իրենց պատմական վիպասանութիւնն ունին : Լէնկիմուրի վայրենութիւնները, խուժաղուժ Գրգերու յարձակումներն և մնայուն հարստահարութիւն

մուսուլման Եփրատայ, Տիգրիսի և Երասխայ հովիտներուն բարդաւաճ քաղաքներն և գեղեցիկ արտոնքը, մինչև որ առան և եօթներորդ դարուն սկիզբը Շահ Աբբաս թագաւորին Օսմանեան Սուլթան Ահմէտի գէտութիւնը նախանձորգութիւնն երկրին ետ յոյս տուաւ : Պարսկաստանի այն մեծ միապետը (Շահ Աբբաս) գուցէ իւր ընտանեաց և ժողովրդին համար Արիական բռնաւորի մը կամահած անգթութեան արդար մէք, բայց հայերուն և բոլոր քրիստոնէից ներքոյ և պաշտպան : Զուգայի բնակիչներէն քառասուն հազար հոգի, որք ընդ երկար բռնութեան ներքեւ տառապած էին, Շահ Աբբաս իբրեւ աղատարար ընդունեցին, որ տարաւ զիրենք հաստատեց ի Նոր Զուղա, Սպահանու արտաբնակներէն մին : Հոն Հայք եկեղեցիներ շինեցին, և շուտով երկրին ամենէն յաջողակ վաճառականներն եղան : Եւրոպայէն գաղղիացի ուղեւորն անոնց բարդաւաճման կենդանի նկարագիրը կրնէ, մալուսագ մահմետական վեհապետի միջնախանութեան ներքեւ, որ սակայն ամենայն ջան ի գործ կը դնէր թուրքիոյ Սուլթանին գէտ Եւրոպական տէրութեանց դաշնակցութիւն մը ձեռք բերելու : Բայց իւր յաջորդներն ստուգիւ անհերոք եղան, և իրենց ապիկարութեան պատճառաւ երբ Աֆղանք Մահմետի հրամանաց ներքեւ Պարսկաստանի վրայ յարձակեցան, Զուղայի Հայ գաղթականութիւնը թշնամայն միայնակ գիւմարեց : Երբ քաղաքականութեան միջոցով 70,000 թուաման տուք վճարելու պարտաւորեցան : Այս բան մը չէր բաղդատամբ այն արհաւիրաց՝ որով իրենց յիսուն ամենէն գերանի աղջկանքն Աֆղան վայրենւոյն և անոր զօրապետաց կանանոցներուն մէջ փակուած տեսնելու գգաւալութիւնն ունեցան : Եւրոպայի ճօնաւ հանուէր, որ կատարեց և Պարսկաստանի առեւտուրն ընդարձակեց ետեւ վէսթմինսթրի Աբբասյարուն հանգչեցաւ, քրիստոնէայ ժողովրդեան մը հորց և մարցիլուսահաստութեան լուսաւորով, որք իրենց բնականը նուիրական կը պահէին միշտ աղքատեանց ապականութիւններէն և հեթանոսաց անբարոյականութեան, աղջկանքն աղքատեանց և Այն ատենէն ի վեր Պարսկաստանի մէջ Հայոց թիւը շարունակ նուազեցաւ : Երբ Հնդկաստանի կառավարիչ Լորտ Մինսթրի կողմէն Սըր Ջոն Մալքոմ Գեոպոլիտիկական Պարսկաստանի գնաց, Հայոց եպիսկոպոսը Զուղայի գաղթականութիւնը 12-383 հոգի յուշեց, որ Աֆղանց յարձակումէն առաջ ունեցած թուոյն մէկ վեցերորդէն էր : Պարսկական կառավարութիւնն ալ թուրքիոյ նման անկարգ եղաւ : Հայ գրիչ մը կըսէ թէ Զուղայի մէջ մնացած սակաւութիւն Հայ ընտանիքներն իրենց եպիսկոպոսին յորդարանք կոկնեան, քան զի Ռուսիա եպիսկոպոսին ռոմիկ կուտայ եղեր Պարսկական արքունեաց գաղտնի ընթացքն իրեն խնայելու համար : Արտներուն հրաման կը տրուի ուղեւորելու, բայց իրենց ընտանիքն արտօնութիւն չունին մեկնելու՝ առանց վերադարձի համար ապահովութիւն տալու : Երբ յօդուածին հեղինակը Կովկաս կը դիմումէր, Հայոց ամենէն ձեռնհաս անձը, Պ. Ալիսով, որ Զուղայի պատմութիւնն Անգլիկան թուրք մանած է, և ինք Եփրատ ծնած է, Ռուսաստան եպիսկոպոսին և Պարսից Շահին միացեալ բռնութեանը կը վկայէր : Զուղայի անձնատուութիւնն և

* Այս անհատաւոր կը թուի մեղ : Ծան. խմբ.

Սպահանու անկումն Հայոց մեծ մասը դէպ ի հարաւ և ի Հնդկաստան մղեց : Հոն Բորթուկեղները զանոնք հրաւիրեցին ի Կոստ, Անգլիացիք ի Սուրաբ և ի Պոմպայ, ի Մարաս և ի Կովկաս : Եւրոպացի Հնդկաստանի մէջ հաստատութեան առաջին պատմութիւններն այս փաստհոգութեան արժանի և յաջողակ ժողովրդեան ծանօթութիւններով լինեն : Հայերը կը մանէին այն տեղերն, ուր Եւրոպացի վաճառականք չէին կրնար երթալ, ուստի իբրեւ գործաւոր և դեռական խիստ օգտակար էին : Արեւելեան Հնդկաստանի իշխանութիւնն իւր գոյութեան առաջին դարուն մէջ տեսաւ որ Հայերը կըրնային Անգլիոյ տուեղեցիները վաճառել, և ներսերէն տեղացիներուն գործած նուրբ և ոսկեհագեւ բեհեցներն իրենց պաշտօնատարներէն աւելի արժանի կերպիւ և ուրիշ արեւելեցիներէն աւելի հաւատարմութեամբ բերել : Եւրոպական տիկնանց նուազութեան ժամանակ՝ հայահիւսն ի կրն կը խնդրէին Երբ նախանձորգ ընկերութիւնք իրարու հետ կը մրցէին կաշաքով և դիւանագիտութեամբ, հին ընկերութիւնն Հայ մը գեղարան գրկեց Մոնիպոյ կայսեր քով : Նոր ընկերութեան պաշտօնակցներուն քրիստոնէայ դերի զմեծագոյնը զլացուած ժամանակ՝ Հայք իրենց գերեզմանեցի տեղ տուն անոնց : Կովկասի Նորահոտատ մայրաքաղաքին մէջ Հայոց հասարակութիւնն անշուք բարդաւաճած էր, որ ճափէր խնդրէր Լորտ Քլայվի միջնորդ : անոնց 75000 Անգլոսակի փոխարինութիւն տուաւ : Սիրած-խառ-Տեօփլի անոնց մէջ հաստատութիւնն աւերած ըլլալուն համար Հիմա Հնդկաստանի մայրաքաղաքին (Կալկաթայի), ամենէն բազմամարդ թաղին մէջ կանգնած է Ս. Նազարէթի գեղեցիկ եկեղեցին, գերեզմանաքարերու քառանկեան մը մէջ : Այս տեղը մինչև 1724 իբրեւ գերեզմանատուն գործածուեցաւ, երբ որ Ղեմալ անուն ճարտարագետ մեկաւ Պարսկաստանէն և այս եկեղեցին շինեց հին մատուռին տեղ, որ յարակից է : Տապանադրերը կը խօսին Գրիգորիներու և Ալեաներու, Աւաքներու և Պոգոններու, Աղաբէկներու և Մանուկներու, նոյն իսկ տիկին կրտսերի մը վրայ, որ Սկովտոյի մը հետ ամուսնացած էր :

Այս մարդիկը տարբեր տեղերէն եկած էին, ոմանք Զուղայէն, միւսք ալ Բէնանիկէն : Տապանադրերէն մի քանին խիստ սրտաշարժ են : Մին Անգլիացի Բէն Պուէտին երկկայան երգէն է. միւսը ծաղկաթիթ կնոջ մը նուիրուած : « Նշնա՛ մեղմիկ ի փողի՛ Տեսա՛ն կամայ ակնկալ : « Դարձիւր հրեշտակ վերստին Է՛տն փոփոխ յարուցեալ : »

Երբ Կովկասի մէջ բարձրագոյն դատարարականութեան փորձ մեղած չէր տակաւին, Հայք Մարգարական ճեմարանը կանգնեցին, ուստից և Տօլէթօնի գաղտնէն՝ որ անոր տեղ բացուեցաւ, շատ աշակերտներ եղնիով արհեստներու վաճառականութեան և քաղաքային պաշտօններու մէջ մտան, և հիմայ նշանաւոր են իբրեւ փառատարան կամ դատաւոր կլի Լայն՝ մանուսագ Մատրոնի մէջ իւր աւերիչ աղքատութիւնն ի գործ դրաւ անոնց վրայ, որք Արեւադարձներուն ներքեւ ապրած էին շատ սերունդներէն ի վեր : Բայց հասարակութեան կրօնական աստիճաններն յաճախ կը լցուէին իրենց հայրենի երկրէն, մանաւանդ էջմիածն

նէն վարդապետներ և ասորականներ գաղով : Թագուհին Հայերէն աւելի հաւատարիմ՝ և խելահաս հաւատով չունի : Անգլիա Ռուսական ընկերութեան միջնորդն ալ Հայոց հեռավարութեան մտած էր, որք Պարսկաստանի մետաքսի վաճառականութիւնը կընէին : Խորհրդարանն օրէնք մը դրաւ ընկերութեան գործակաւարաց նկատմամբ, որպէս զի Ռուսիոյ վրայէն Պարսկական մետաքսի մուծումը քաջալերէ, որ Հայոց խիստ շահաւէտ էր, իբրեւ դիւանոր փոխադրիչներ : Այս փափուկ բանակցութեան դարձակատարն էր Ամուգէրամյի Մարիին Գրիգոր : Հրանտոյի միշտ Հայոց երախագիտութիւնը վատկած էին՝ զանոնք պաշտպանելով թէ՛ Չինտուայի արտաքին հաստատութեան, թէ՛ բուն Հոյանտայի քաղաքացի մէջ, ուր Հայք իբրեւ աղետական (ճէնթիւն) ճանչուած էին : ի վաղուց՝ Հայք Ամուգէրամի մէջ դպրոց և տպարան մը հաստատեցին, որից գուրու ելաւ Նոր կառավարանի առաջին տպագրիչներէն, որ հիմայ հազուագիւտ և թանկագին եղած է : քանզի Ս. Յոհաննու 7 գլխոյն մէկ համարն աւելի կը պարունակէ, որ վիճաբանութեան ենթակայ է : Մեր երկրին (Անգլիոյ) մէջ, ուր Հրեայք և Յայք անոնցմէ առաջ եկան, բազմաթիւ Հայեր ևս հաստատուած են : Մատրոսի Հայ մը, Աղեքսանդր Ռափայէլ, որ Հուսմեական կաթողիկոսէն, ժամանակ մ'Անգլիոյ երեսփոխանաց ժողովին անգամ եղաւ : Նոյն աղեքսական իւր հայրենակցաց վիճենայի փոքր գաղթականութիւնը քաջալերեց, և անոնց համար գաղտնի և մամուլ մը հաստատեց, ուր ուրիշ ընտիր գործոց հետ հայկական գեղագրութիւն մ'էս աղուտ է : Աւելի հիսսակաղմը՝ Ծուէտի մէջ՝ Հայագրի Մուրադ կամ Մուրադ անցեալ դարուն վերջերն արտաքին գործոց նախարար եղաւ : Փոփոխ մէջ բուն Լուսաւորականաց համար բազուած վարժարան մը գոհ ինկաւ Հուսմեականաց նախանձուն, ինչպէս որ աղքատ ըլլած յառաջդիմութեան ուրիշ մասերուն մէջ ալ նոյն տոխոնք տեսնուած է :

Սնեցեալ յաջորդ Բառն

... Խմբագիր : Թաղիս նոր Թաղ խորհրդոյ ընտրութեան համար ըլլալիք քուէարկութիւնը որ անցեալ կիրակէ մայիս 7 տեղի պիտի ունենար, կարեւոր պատճառաւ մը ետ թողուելով, այս անգամ մայիս 14, յառաջիկայ կիրակէ ըլլալ որոշուած է : Ուստի կը խնդրուի Սեծ թաղեցիներէն որ ըստ աղագրական պարտաւորութեան փութան որոշեալ օրը մինչև ժամը 3 իրենց քուէները բերել, յիշելով միանգամայն նախորդ ծանուցման հրահանգները : Կամ աղօթարար

10 մայիս 1878 Նախագահ Ընտ. Ժողովոյ Ս. Հրեշտակապետ եկեղեցւոյ Գեորգ Կոն. Փոփոխ

Ի Լ Ս Ն

Պիր սէնէ զարֆընտա լուզումի մըդտարը թէպիւմ՝ օլունաւք Կըրէ, լուզումի օլան սիրքէնին երեզիլիք քալիպի էօհտէսինտէ օլուպ իշպու շէհ-ըի մայիսի րուսինին օն պիլինին բէնչ-շէպիհ կիւնիւ քարաղը դաթ, սի վէրիլէճէ յիւտէն, ի թա ի թմէ յէ թալպ օլանլարն եէվմի մէջքիւրտէ Տարը Շուրայի ասքըլիլէ կէլմէլէրի իլուն օլունուր :

8 Մայիս 1878

Պապը Սէրապէրի

2025.03.05 10:00 AM